REGIONÁLNÍ ROZDÍLY ZNALOSTÍ A POSTOJŮ ŽÁKŮ V ČESKÉ REPUBLICE: ABSENCE A PŘESTUPY MEZI ŠKOLAMI JAKO KONTEXTOVÝ FAKTOR

REGIONAL DISPARITIES OF KNOWLEDGE AND ATTITUDES IN THE CZECH REPUBIC: ABSENTEEISM AND SCHOOL MOBILITY AS CONTEXTUAL FACTORS

Dvořák Dominik, Skalová Eva, Vyhnálek Jan

Klíčová slova: nerovnost, indikátory, regionální rozdíly, absentérství, meziškolní mobilita žáků
Key words: indicators, inequality, regional disparities, school absenteeism, school mobility

Jedním z významných problémů českého školství jsou velké rozdíly v aktuálních znalostech a dovednostech žáků jak mezi jednotlivými školami, tak na úrovni regionů. V souvislosti s tím je aktuální otázka, nakolik se na těchto rozdílech podílí různá kvalita škol a nakolik jsou uvedené rozdíly dány vnějšími okolnostmi, v nichž školy pracují. Proto je důležité umět charakterizovat prostředí školy. Cílem této explorativní studie je kvantifikovat míru a variabilitu dvou jevů – průměrného počtu zameškaných hodin a počtu přestupů mezi školami – jako potenciálních indikátorů kontextových podmínek.

Vysoké omluvené absence a záškoláctví jsou uváděny jako jeden z nejzávažnějších problémů škol, zejména ve vyloučených lokalitách (ČŠI, 2015, s. 4). Zahraniční zkušenosti potvrzují, že celková absence je stejně významným indikátorem sociálních problémů jako záškoláctví (Birioukov, 2016; Kearney, 2008). Rovněž meziškolní mobilita je korelátem školní neúspěšnosti žáka (Rumberger, 2003; Vyhnálek, 2016 aj.). V problematické lokalitě je mobilita projevem řešení problémů ve škole opakovanými přechody ze školy na školu (Kerbow, 1996). Na absenci a mobilitu se dokonce lze dívat jako na projevy jedné příčiny (disengagementu) – lze chápat je jako kontinuum, na jehož počátku jsou absence, potom mobilita, nakonec drop-out (Rumberger & Larson, 1998). Je proto překvapivé, že o rozsahu těchto jevů – absencí i frekvenci přestupů mezi školami – v České republice chybějí i aktuální deskriptivní informace. Snažíme se částečně tuto mezeru zaplnit.

Předložená práce je součástí smíšeného výzkumného přístupu, v němž jednak kvantifikujeme oba sledované jevy, jednak kvalitativně sledujeme vybrané

případy škol a žáků. V kvantitativní části výzkumu zpracováváme především administrativní (mikro)data. Přestupy evidujeme na celém území ČR na základě školních matrik, údaje o absencích získáváme z výročních zpráv dostupných na internetu. Získaná data jsou analyzována jednak na základě geografické polohy (obce a kraje), jednak jsou srovnávána data o sociálně vyloučených lokalitách (SVL) s jinými typy území.

Dosavadní výsledky potvrzují výchozí předpoklad, že i omluvené absence žáků výrazně souvisejí s prostředím školy. U meziškolní mobility jsme očekávali tři mechanismy – stěhování rodiny, řešení problémů žáka (zejména kázeňských) a snahu najít lepší školu. Na rozdíl od amerických výzkumů rezidenční mobilita vysvětluje jen menší díl změn školy v našich datech. Data rovněž naznačují, že celková mobilita je rovněž nejvyšší v problémových regionech a že změna školy má častý souběh s dalšími problémy dítěte nebo jeho rodiny. Oba údaje tak jsou nadějnými kandidáty na indikátory podmínek práce školy.

Abstract: Growing regional disparities in quality of educational achievement are a serious problem in the Czech Republic. We explore the two phenomena that could be used as indicators for the assessments of school context as well as of student well-being in the school: student absences and school mobility (non-normative between school student transfers). Despite their importance, they remain largely under-explored within Czech social sciences. Quantitative data on absenteeism and the student mobility patterns in the Czech Educational System will be presented. Both promising indicators are compared across different regions of the Czech Republic and between the deprived and non-deprived areas. This quantitative study is complemented by the qualitative cases of schools and students.

Literatura/References:

Birioukov, A. (2016). *Beyond the excused/unexcused absence binary: classifying absenteeism through a voluntary/involuntary absence framework.* Educational Review, 68(3), 340–357.

ČŠI (2015). *Kvalita vzdělávání v sociálně vyloučených lokalitách.* Tematická zpráva. Praha: ČR.

Kearney, Ch. (2008). *School absenteeism and school refusal behaviour in youth: A contemporary review.* Clinical Psychology Review, 28, 451–471.

Kerbow, D. (1996). *Patterns of urban student mobility and local school reform.* Journal of Education for Students Placed at Risk, 1(2), 147–169.

Rumberger, R. W. (2003). *The causes and consequences of student mobility.* Journal of Negro Education, 72(1), 6–21.

Rumberger, R. W., Larson, K. A. (1998) *Student mobility and the increased risk of high school dropout.* American Journal of Education, 107(1), 1–35.
Vyhnálek, J. (2016). *Meziškolní mobilita: přehledová studie výzkumných témat.* Orbis Scholae, 10(1), 63–96.